

PARS TERTIA

MORALIS.

Antequam graves quæstiones hujus tertiæ partis aggrediamur, notandum volumus moralem mere humanam, etiam ratione informatam, in plerisque insufficientem esse. Circa multas quæstiones magni momenti dubitat et cæcutit: in aliis, motiva quæ subministrat aciem plurimorum superant, vel leviter afficiunt. Religio christiana mirabile lumen effudit, recta principia stabilivit, nova motiva et gravissimam sanctionem attulit; sicque illuminans hominem, ejus voluntati ad malum inclinatæ, supernaturalis gratiæ contulit auxilium, quod ad finem suum assequendum fit idoneus.

Alia quoque religio christiana superaddidit officia, quæ non minus ediscere et implere necessarium est ac legis naturalis præcepta. De posterioribus tamen hic solum agemus et plerumque ex ratione, ut mos est in institutionibus philosophicis. Sic enim utilissime exercentur juniores alumni qui, officiorum naturalium rationes intrinsecas intelligentes, aptiores fiunt ad confutandos pseudophilosophos ex ratione tantum procedentes.

MORALIS, quæ etiam dicitur *Ethica*, a verbo græco ἠθος, idem significante ac *mores*, habet pro objecto actus humanos ad bonum dirigendos. Nemo non videt quanti sit momenti; philosophia enim vocatur amor sapientiæ; sed in actibus præsertim relucere debet philosophorum sapientia. Regulas igitur, quibus in-

formandi sunt actus humani, diligentissime scrutentur et ediscant juniores alumni, ut ab eis in agendo nunquam discedere satagant.

Moralis definitur: Scientia practica actus humanos ad honestatem dirigens. 1° Dicitur *scientia*, quia ex principiis aliquas deducit conclusiones; v. g., ex illo principio: *Alteri ne faceris quod tibi fieri non vis*, colligit non esse furandum, maledicendum, occidendum, etc. 2° Dicitur *practica*, quia in mera objecti sui contemplatione non sistit, sed tradit regulas ad mores dirigendos. 3° Dicitur *actus humanos ad honestatem dirigens*: hæc verba objectum hujus scientiæ ejusque differentiam a logica constituunt.

Actus humani ii dicuntur qui fiunt a nobis humano modo agentibus, id est, cum advertentia intellectus et deliberatione voluntatis. Actus vero qui fiunt citra cognitionem intellectus aut voluntatis arbitrium dicuntur *actus hominis*. De hujusmodi actibus indeliberatis philosophia non tractat, sed de solis actibus humanis.

Plurima hic notanda sunt:

1° Duplex existit ordo in mundo, *physicus*, scilicet, et *moralis*; prior spectat corpora, et posterior respicit intelligentias.

2° Ordo in genere est series relationum inter varia entia, vel inter partes ejusdem entis compositi; v. g., inter partes corpus organicum constituentes.

3° Deus mundum creando, singulis entibus speciales fines assignavit, ea inter se, per individua, species et genera concatenavit, et omnia ad finem communem, simplicissimum et unicum, nempe gloriam suam, destinavit, ita ut nihil extra hunc ordinem existat, nec existere possit.

4° Entia libertate destituta ordinem a Creatore sibi assignatum necessario sequuntur; aut si quædam in eis perturbationes accidant, hoc ipsis velut causis tribui non potest. Nec laude igitur, nec vituperio digna esse possunt.

5° Contra vero entia libera actuum suorum dominium habent: ex propria electione ordinem sibi præscriptum servant, vel ab illò recedunt. Hinc primum actuum humanorum principium.

Duplici modo considerari possunt actus humani, scilicet, in genere et in specie: præsentem igitur philosophiæ partem in duas dissertationes partiemur.

DISSERTATIO PRIMA.

DE ACTIBUS HUMANIS IN GENERE.

Actus humani spectantur in genere, quando a speciali hominis statu abstrahitur.

Quærendum est primum an revera sint actiones bonæ aliæque malæ, unde procedant et qua ratione discerni queant. Tria ergo hujus dissertationis erunt capita: primum, de bonarum malarumque actionum differentia; secundum, de earum principiis, et tertium, de regulis ad eas discernendas statuendis.

CAPUT PRIMUM.

DE BONARUM MALARUMQUE ACTIONUM DIFFERENTIA.

Si nullum existeret discrimen inter bonum et malum morale, in vanum traderentur agendi regulæ. Igitur sedulo investigandum est an aliquod existat discrimen inter bonum et malum, ita ut quædam actiones hominum essentialiter sint bonæ aliæque malæ, et naturalis existat obligatio a Deo nobis imposita bonas faciendi et malas devitandi: hæc obligatio, si existat, vocanda est lex naturalis. Ideirco in quinque articulos hoc caput dividemus: agemus in

primo, de discrimine inter bonum et malum morale; in secundo, de obligatione faciendi bonum et fugiendi malum, seu de legis naturalis existentia; in tertio, de illius promulgatione; in quarto, de ejus immutabilitate, et in quinto, de ejusdem sanctione.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DISCRIMINE INTER BONUM ET MALUM MORALE.

Docebant Epicurei nihil ex natura sua justum vel injustum esse, sed omnia pariter homini licita atque ejus naturæ esse jus fortioris.

Monstruosam hanc doctrinam amplexus, auxit et in operibus suis propugnavit Hobbes (1), præsertim in libro *de Cive*, quo magnum in se horrorem excitavit, tum in Gallia, tum in Anglia. Aiebat enim 1° hominem facultates inutiles a natura non accepisse, proindeque omnia ipsi possibile esse licita, v. g., furta, adulteria, homicidia, etc.; 2° homines, cum viderent se in tali rerum ordine nullam habituros securitatem, pactum iniisse quo aliquid de jure suo cesserunt, ut præstantius bonum in communi possiderent: hinc, juxta ipsum, prima et unica boni malique moralis origo.

Eidem doctrinæ subscripserunt Spinoza, atheus, et plures recentiores deistæ. Alii affirmarunt totam boni et mali moralis distinctionem a publica utilitate, vel a propria et personali utilitate repetendam esse. Ita in primis Helvetius in libro *de l'Esprit*, La Métrie, d'Holbach, etc.

Cæteri vero contendunt bonum et malum morale natura sua essentialiter differre, sicut verum et falsum. Illud dicitur bonum quod ordini consentaneum est; et quod ab illo ordine recedit malum est; v. g., in horologio rota ad horas stricte indicandas aptis-

(1) Thomas Hobbes, ex ministro Anglicano anno 1588 natus, et anno 1679 vita functus, erat eruditus, sed moribus corruptus, incredulus, impius et atheus.